

ТМГ. XXXVIII	Бр. 2	Стр. 567-580	Ниш	април - јун	2014.
--------------	-------	--------------	-----	-------------	-------

UDK 061.1EU(497.11)

Прегледни рад

Примљено: 4. 4. 2013.

Ревидирана верзија: 30. 10. 2013.

Одобрено за штампу: 27. 5. 2014.

Иван Марковић

Универзитет у Нишу

Економски факултет

Ниш

ПРИДРУЖИВАЊЕ СРБИЈЕ ЕУ – СТРАТЕГИЈА ОПСТАНКА ИЛИ ПРОПАСТИ

Апстракт

Европска унија врло јасно илуструје могућност остваривања високог степена економске интеграције уз одржавање политичког суверенитета земаља чланица. Чланство у ЕУ сигурно да доводи до смањења аутономије земаља у вођењу макроекономске политике, до веће међузависности економских политика, али су очекивања да ће нето ефекти интеграције на дуги рок бити позитивни. Новопридружене земље чланице ЕУ су спремне да жртвују део свог националног суверенитета у домену економске политике да би се, прихватајући логику остварења интереса на дуги рок, укључиле у доказано успешан пројекат интеграције.

Кључне речи: процес приступања, користи и трошкови интеграције, могуће алтернативе, Западни Балкан, *acquis communautaire*

SERBIA'S EU ACCESSION – SURVIVAL OR FAILURE STRATEGY

Abstract

The European Union clearly illustrates the possibility for the member states to achieve a high degree of economic integration while preserving their political sovereignty. EU membership is certain to reduce the autonomy of the countries in the conduct of macroeconomic policy and to create greater interdependence of economic policies, but the expectations are that the long-term net effects of integration will be positive. The newly-joined EU member states are willing to sacrifice a part of their national sovereignty in the field of economic policy in order to participate in the already proved successful project of integration, accepting the logic of serving their long-term interests.

Key words: accession process, costs and benefits of integration, possible alternatives, Western Balkans, *acquis communautaire*

ivan.markovitz@gmail.com

УВОД

Придруживање Европској унији није временски ограничено јер је схваћено пре свега као процес, а не једнократни чин. Дакле, није напуштена првобитна идеја да се друштвене промене еволутивно развијају и да траже време за прелазак у квалитет. Јер, први и основни циљ је очување достигнутих резултата интеграције што је *conditio sine qua non* њене даље изградње. Због тога је десет источно-европских земаља тек петнаест година након рушења Берлинског зида постало пуноправан члан ЕУ. Уласком нових земаља добио се нов демографски заокружен простор са преко 500 милиона становника. Пораст становништва проширењем ЕУ изазвао је значајне промене у трговини између нових чланица и ЕУ, са једне, и проширене ЕУ према трећим земљама, са друге стране. Створено је огромно тржиште за трговину робама и услугама са тенденцијом даљег повећања уласком нових земаља у догледној будућности. Унутрашњи ефекти проширења имају свој утицај посредно и непосредно и на нечланице. Део су ефеката проширења интеграције који се уобичајено свODE на стварање или скретање трговине и инвестиција. Очигледно је примарни циљ ЕУ остварење значајних позитивних ефеката по основу економије обима, као и интензивирање трговинске сарадње између нових и „старих” чланица ЕУ отклањањем свих препрека које су ту сарадњу ограничавале. Не мање значајно је и прихватање нових земаља и дефинисане заједничке спољнотрговинске политике према трећим земљама, лакши наступ проширене ЕУ приликом мултилатералних трговинских преговора и обавеза у оквиру WTO и сл.

ЕВРОПСКА УНИЈА И ЗАПАДНИ БАЛКАН

Сам процес проширења ЕУ током последњих педесет година није текао без проблема. Сваком проширењу су претходили већи или мањи утицаји економских и политичких мотива за чвршћу интеграцију. Интереси земаља у том процесу су свакако различити, али није искључено да се еврооптимисти и евроскептици могу наћи на истој страни, што се десило и приликом последњег проширења ЕУ (2004. и 2007. године). Често се због осетљивости проблема ови аргументи не износе јавно већ се посредно сазнају (Curzon, Landau & Whitman, 1999). На тај начин могуће је издвојити две групе носилаца различитих ставова везаних за процес проширења ЕУ. Прву, која садржи низ аргумената због којих ЕУ не може да дозволи проширење, и другу, коју чине аргументи у прилог пријему нових чланица.

Аргументи против пријема нових чланова су: постојање политичких разлика, велике разлике у економским потенцијалима и моћи, „продубљивање” ЕУ, нереално велики утицај малих држава у систему одлучивања у ЕУ, страх од доминације Немачке, трошкови

који би ишли на терет западних произвођача, последице за буџет ЕУ, утицај светске економске и финансијске кризе и сл. Аргументи у корист даљег проширења ЕУ би били: обезбеђење демократског развоја, јачање тржишне привреде, отварање нових економских перспектива, регионална стабилност, јасно опредељење за један економски и политички блок и др. Помирљивост ставова федералиста и евроскептика створила је позитивну атмосферу у корист даљих проширења ЕУ. При томе се, наравно, мисли на приступање Западног Балкана Европској унији.

Друга димензија проблема „за и против” је заснована на релацији политика – економија. Најновија проширења (2004, 2007. и 2013. године) су ипак спој амбициозних политичких циљева и минимума економских услова за пуноправно чланство. Изводећи аналогију да ће и у случају Србије логика пријема бити врло слична, изузетно је важно праћење искуства нових земаља чланица које ће бити пресудне и за доношење одлуке о новом проширењу ЕУ на земље Балкана.

Познато је да приближавање Европској унији усмерава сама ЕУ (Драговић, 1995). Сходно томе, источноевропске земље, некадашње земље иза гвоздене завесе, сврстане су у три категорије. Прву категорију чиниле су земље са којима је ЕУ потписала европске споразуме (енгл. *Europe Agreement*) још почетком деведесетих година прошлог века. Све оне су 2004. и 2007. године постале чланице ЕУ. Другу групу чиниле су евро-азијске земље са којима је ЕУ потписала уговоре о партнерству и сарадњи (енгл. *Partnership and Cooperation Agreement*) и које имају тенденцију унапређења међусобне сарадње успостављењем зоне слободне трговине. Трећу групу земаља обухватале су државе геополитичког подручја названог Западни Балкан (БиХ, Србија, Хрватска, Македонија, Албанија). За ове земље ЕУ је предвидела посебан споразум о придруживању – Споразум о стабилизацији и придруживању (енгл. *Stabilisation and Association Agreement*). Циљ Споразума о стабилизацији и придруживању је био стварање перспективе пуне интеграције држава потписница у европске структуре. Међутим, без обзира на врсту уговора са ЕУ, њима је заједничка основна нит: за пуноправно чланство у ЕУ потенцијални кандидат мора проћи добро уходан пут којим су пролазиле земље чланице ЕУ. Он подразумева регионалну сарадњу и низ критеријума економске и политичке природе. Економски критеријуми су оличени у виду поштовања правила из Копенхагена и касније из Мастрихта, док су политички представљени принципима условљавања. То је и предочено напред поменутих земаља на самиту у Солуну (European Council – PRES/03/163, 2003), где је речено да ће у средишту политике приступа ЕУ региону основне полуге бити принцип условљавања и регионални приступ.

Свака етапа прилагођавања је подвргнута строгом испитивању. Тај пажљиви мониторинг спроводи се у свакој фази приближавања ЕУ. Познато је да се свака стратегија реализује „корак по корак”. Наиме, на креаторима економске политике Републике Србије је да правилно осмисле пројекат уласка у ЕУ. Тај пројекат би третирао макроекономски ниво, али би даља његова разрада остављала простора за одређивање пројеката на микро нивоу. Наведена чињеница нарочито добија на значају у условима глобалне економско-финансијске кризе. Пројектом на макро нивоу би била дефинисана стратегија, а пројектима на микро нивоу тактика уласка у ЕУ. Реализација овако зацртане стратегије и тактичких корака би требало да омогући и предвиди, уважавајући препоруке саме ЕУ, што је могуће краћи пут за стицање статуса пуноправног члана ЕУ. Ово је врло тежак и захтеван посао јер је познато да се ЕУ налази у процесу сталне трансформације. Процес је свеобухватан, у економском, политичком и војно-безбедоносном домену. Наиме, пад Берлинског зида је утицао на све постојеће односе и створио нову климу за развој сарадње европских земаља.

У циљу превазилажења нагомиланих разлика предузети су одређени кораци и на истоку и на западу Европе. Примарни циљ земаља Источне Европе врло брзо постаје улазак у ЕУ. Постојећим чланицама ЕУ се у том процесу намеће неколико важних циљева:

1. Наставак процеса интеграције и прелазак у више фазе интеграције;
2. Прихватање и помоћ источноевропским земљама у прилагођавању стандардима ЕУ у циљу територијалног ширења интеграције;
3. Стварање економски и политички снажног фактора који би имао кредибилитет да утиче на светске токове;

Дуго времена је Балкан у целини представљао зону другостепеног интереса ЕУ, иза земаља Централне Европе, па чак и иза неких ваневропских медитеранских земаља. Дужина и карактер сукоба на просторима бивше СФРЈ, у том тренутку су указивали да ЕУ није испољавала претеране амбиције за било каквим политичким и економским интересима. Међутим, специфична „балканска политика” вођена од стране ЕУ у току последње деценије XX века је искључиво формирана само у погледу Западног Балкана. Узроке драстичне промене приступа ЕУ Западном Балкану требало би тражити у најмање два разлога. Први се односио на могуће ширење ЕУ на исток, чиме би балканске земље постале њени директни суседи. Са те стране постојала је реална опасност да се нестабилност региона одрази и пренесе на пограничне земље ЕУ. Сукоб око Косова и његови претећи ефекти у одређеној вези су представљали други разлог већег интересовања ЕУ за овај простор.

У највећем броју радова посвећених овој проблематици често су се преплитали појмови Југоисточна Европа и Западни Балкан. На овом месту, потребно је нагласити да је синтагма „Западни Балкан”, пре свега политичка категорија. Наиме, Западни Балкан би била бивша СФР Југославија без Словеније, а са Албанијом. Сам термин Југоисточна Европа (ЈЕ) је, са друге стране, врло специјалан, а одређен је по основу комплексности и хетерогености региона. У исто време, овај термин се, такође, односи на еволуцију приступа ЕУ овом региону. Прецизније, у већини докумената ЕУ Југоисточна Европа је подељена у две категорије. Прва категорија је обухватала тзв. сигурне земље Југоисточне Европе, са утврђеном формулом $5 + 1 - 1$ (Хрватска, БиХ, Македонија, Црна Гора и Србија + Албанија - Словенија). Друга категорија је обухватала остатак региона ЈЕ у географском смислу: Словенију, Мађарску, Румунију, Бугарску и Грчку.

Овакав приступ ЕУ је, према већини аутора, у ствари рефлектовао праву одлику политике ЕУ према одређеним регионима, а посебно према Балкану и преосталом делу ЈЕ - принцип диференцијације. Чини се да ЕУ примењује ову разлику у складу са економским и политичким развојем одређених земаља, као и њиховом сигурношћу и међународним положајем. У складу са тим, ЕУ је означила прву категорију земаља термином: Западни Балкан. То су земље за које је уобичајено да буду укључене у регионални приступ ЕУ који се проширио у садашњи процес стабилизације и придруживања за Западни Балкан. Друга категорија земаља је такође подељена у складу са критеријумима ЕУ на напредне земље, као што су Словенија и Мађарска, и обећавајуће земље: Румунија и Бугарска.

Политичка класификација и економске разлике су, дакле, били основни разлози издвајања региона Западног Балкана од остатка региона ЈЕ по приступу ЕУ. Стиче се утисак да је политика ЕУ према Западном Балкану била заснована, пре свега, на безбедносном приступу, који је подразумевао настојање ЕУ да спречи конфликте и етничке ривалитете који су дубоко развијени у региону Балкана. То је практично значило стабилност, просперитет и слободу које су државе чланице ЕУ креирале у последњих педесет година. Очигледно је ова околност чинила политику ЕУ према земљама Југоисточне Европе веома специфичном.

Након што је Европска унија уверила државе Западног Балкана на Самиту у Солуну (2003) да оне деле „заједничку европску дестинацију”, поставља се питање колико је регион напредовао на путу ка Европи? Бугарска, која је постала члан ЕУ 1. јануара 2007. године је вероватно најбоља за поређење када је у питању формална страна процеса приступања. Бугарски пут од споразума о придруживању до чланства укупно је износио 14 година (видети Табелу 1). То практично значи да би Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Албанија

након закључења Споразума о стабилизацији и придруживању и стицања статуса кандидата за чланство у ЕУ, имајући у виду бугарско искуство, могле постати пуноправни чланови Уније 2020. године. Овакав „реалистички сценарио” подразумева да би поменуће земље напредовале истом брзином као и Бугарска.

Табела 1. Могући сценарио за придруживање ЕУ

Table 1. A possible scenario for EU membership

Бугарска	Матрица приступања ЕУ	Србија, Црна Гора, БиХ, Албанија	Србија, Црна Гора, БиХ, Албанија
		Реалистички сценарио	Реформистички сценарио
1993.	Споразум о придруживању	2006.	2006.
1995.	Споразум ступа на снагу (постаје пуноважан)	2008.	2007.
1995.	Пријава за чланство	2008.	2007.
1997.	Статус кандидата	2010.	2009.
2000.	Почетак преговора	2013.	2009.
2004.	Завршетак преговора	2017.	2013.
2007.	Чланство у ЕУ	2020.	2014.-2015.
14 година	УКУПНО	14 година	8-9 година
Увођење евра			
Бугарска		Првобитно предвиђено 2009, одложено	
Румунија		Првобитно предвиђено 2012, одложено	
Македонија		После 2015.	
Албанија		После 2015.	
Босна и Херцеговина		После 2015.	
Србија		После 2015.	
Црна Гора		од 2002.	
Косово		од 2002.	

Извор: ЕУРОСТАТ и систематизација аутора

Са аспекта економског раста и развоја може се приметити генерално заостајање привреда земаља Западног Балкана не само за развијеним земљама Европе, већ и за онима у средњој Европи и уопште у односу на земље у транзицији које су се 2004. и 2007. године придружиле Европској унији. Мада није једноставно упоређивати нивое развијености, неки уопштени закључци су могући чак и ако се не знају тачни подаци. На пример, ГДП по глави становника (мерен

куповном снагом) већине балканских земаља износи приближно 30% просека Европске уније (са 27 чланова).

Извоз је такође почео да се опоравља у већини земаља, мада се не може још говорити о расту заснованом на извозу. Ипак, у мери у којој се инвестиције повећавају, а и извоз показује тенденцију да расте, може се говорити о позитивном реструктурирању на страни укупне тражње. Преношење кризе у друге земље из финансијских у реалне токове се одвијало преко међународних трговинских и канала приватног капитала. Саме транснационалне компаније у већини случајева прихватају стратегију успоравања страног директног инвестирања и повлачења капитала у земљу порекла, што се одразило на пад страних директних инвестиција у свету. На тај начин пад прилива страних инвестиција са задршком погађа и земље увознице капитала које су бележиле негативне стопе. Али, дугорочни карактер страних директних инвестиција није омогућавао потпуно повлачење капитала из земаља Западног Балкана. Међутим, многи инвеститори су смањили или потпуно обуставили производњу у својим филијалама у иностранству што је повећало незапосленост, смањило обим привредне активности и директно водило у рецесију. Највише су биле погођене оне привредне гране које су склоне цикличним кретањима, као што су аутомобилска и грађевинска индустрија, индустрија електричне и електронске опреме итд. Далеко мање штете су претрпели сектори који имају стандардну тражњу, као што су индустрија нафте и прерађевина од нафте, производња пића, хране, дувана итд. Подаци у спољнотрговинском билансу говоре о постепеном смањивању дефицита у односу на ГДП (World Economic Outlook, 2013). Није сасвим јасно колико су те процене реалистичне.

Оваква кретања у области производње и извоза једним делом су последица компаративних предности овог подручја које нису нарочито повољне. Балканске привреде, наиме, имају компаративне предности у јефтиној квалификованој радној снази, али само у односу на развијене европске земље. У односу на друге земље у развоју, па чак и на неке земље у транзицији, њихова се компаративна предност губи. Такође, разлике између појединих балканских привреда су значајне. На пример, рад је знатно јефтинији у Бугарској и Румунији него у бившим југословенским републикама. Опет, када је реч о туризму, ситуација је нешто другачија, јер су балканска туристичка места доступнија за европске туристе.

У радно интензивним индустријама, међутим, балканске привреде могу само привремено да буду конкурентне. То је вероватно случај и са индустријама и услугама које захтевају јефтину, али квалификовану радну снагу. Бивше социјалистичке земље имају компаративне предности у појединим секторима прерађивачке индустрије, где постоји релативно јефтина и солидно квалификована радна сна-

га. Међутим, у новим индустријама, онима које су засноване на информатичким технологијама, неке друге земље у развоју, попут Кине, су знатно конкурентније. Будући да ту географска удаљеност не игра значајну улогу, тешко је говорити да би се развој привреда земља Западног Балкана могао заснивати на томе. Овај процес пак на Балкану је на самом почетку, јер је и прилив страних улагања још увек релативно мали. Релативно спор опоравак производње условиће да земље Западног Балкана дочекају крај економско-финансијске кризе у релативно непромењеном привредном стању.

Поражавајући ефекти кризе се могу уочити у сваком сегменту економске активности и сваком сектору и региону. Оно што забрињава је чињеница да и први знаци опоравка нису гаранција да криза неће доживети нови талас. Проблем нису само слаби резултати већ системска повезаност светске привреде која захтева решења од глобалног до националног нивоа. Смањење тражње у развијеним земљама ће утицати на хронични проблем који ће пратити светску привреду у наредном периоду. У том смислу кретање обима и структуре страних директних инвестиција ће бити наговештај позитивних или негативних промена на плану изласка из кризе.

Интеграцији у Европску унију ће тада помоћи чињеница да су балканске привреде многоструко ослоњене на привреду Европске уније. И увоз робе и извоз услуга, а и миграције, оријентисане су према Европској унији. Потенцијално, велики део Балкана је већ привредно интегрисан са Европском унијом. Јасан показатељ те чињенице је и веома распрострањена употреба евра, негде чак и као званичне валуте. Заиста, валутна супституција је знатно већа на Балкану него у неким средњоевропским земљама у транзицији (Crowley, 2002). Исто тако, банкарски, и финансијски систем уопште, углавном је у власништву европских банака и других финансијских институција.

Остају, наравно, кључни проблеми институционалног приближавања, чије решавање је делимично отежано нерешеним односима између појединих држава или националних заједница (Лопандић, 2003). Пошто се процес проширења не може пожуривати, требало би онда свакако учврстити скорашњи позитивни развој имплементацијом даљих иницијатива од стратешког значаја за регион: 1) смањење великог броја нецаринских баријера у међусобној размени 2) успостављање шенгенског споразума у југоисточној Европи. Трговинска политика у региону значајно је напредовала од 2001. године, када је било договорено да се преговара о матрици билатералних уговора о слободној трговини међу земљама. То је углавном завршено у оквиру Пакта за стабилност, иако код многих производа има изузетака од начела трговине ослобођене царина и квота. То је, према појединим ауторима, могло да поправи систем у целини, али би и даље било далеко од циља потпуне интеграције у јединствено тржиште Европске

уније. Зато би, као следећи логичан корак за цео Западни Балкан, требало да буде што пре приступање ЕУ. Наиме, познато је да страни капитал још активније трага за приликама за улагање у нове државе чланице и кандидате (енгл. *FDI creation*), чиме се заобилази регион Западног Балкана (енгл. *FDI diversion*).

Како би се земље региона што безболније прилагодили новонасталој клими пословања, ЕУ је утврдила понуду асиметричног периода за прилагођавање. Она подразумева ослобађање извоза земаља Западног Балкана у ЕУ царина и квота, док су са друге стране ове земље добиле прелазни период од пет година у коме ће смањити сопствене царине према Европској унији.

Поједини економисти сасвим оправдано истичу да су економски проблеми са којима се суочавају земље Западног Балкана у великој мери „спољне природе“ и ван њихове контроле. Оне нису те које су започеле кризу у еврозони и активности које сада морају да предузму су углавном одбрамбене природе. То практично значи далеко строжију контролу националних фискалних дефицита, као и јавних и спољних дугова, при чему су Србија, Црна Гора и БиХ најближе тзв. „црвеној линији“ када је у питању државни фискални дефицит. Са друге стране, у интеграционом смислу, регион ће, у ситуацији када је ЕУ окренута самој себи и сопственим реформама, морати да уради „више у тежим условима“ како би дошао пред врата Уније која, у том тренутку, вероватно више неће изгледати као данас. И док постоје они који у даљем ширењу ЕУ виде потенцијални „нови терет“ (Француска и Немачка нарочито), има и оних који на проширење не гледају као на део ризика за ЕУ, већ као на део решења за постојећу кризу (посебно Велика Британија из геополитичких разлога), образлажући то чињеницом да је сваки нови талас проширења Европи донео нови подстицај привредног раста. Оваква размишљања су базирана на чињеници да је сваком проширењу претходило продубљивање интеграције, чије садејство је скоро увек производило позитивне ефекте, како на старе, тако и на новопридружене земље. Квалитативна страна развоја Уније је ипак изостала у случајевима приступања 2004, 2007. и 2013. године. Тако створен дефицит у развоју Уније може бити велика препрека остваривању значајних стопа раста и опоравку привреда од последица глобалне економске кризе. Препорука државама Западног Балкана је да кроз реформе постану што пожељнији партнери и не дају ЕУ разлог да им кажу „не“.

УЛАЗАК СРБИЈЕ У ЕУ – ДОБРОБИТ ЗА СВЕ?

Формално-правно посматрано, приступање Србије Европској унији нема много непознаница. Политика Уније је по том питању дефинисана, а критеријуми, услови, стандарди и процедура пријема та-

чно утврђени. Примарна је спремност и способност да се спроведу одговарајућа прилагођавања у привреди и друштву. То практично значи функционисање привреде на тржишним принципима, повећање укупне конкурентности, уз успешно учешће у свим комунитарним активностима. Тежиште је на достизању и одржавању макроекономске и социјално-политичке стабилности, односно довођење развојних трендова (у производњи, спољној трговини, финансијама, буџету и др.) у раван стандарда који важе у ЕУ.

Када се код нас говори о придруживању Европској унији најчешће је у први план истакнуто испуњење политичких и социјалних захтева, иако нам то, уз мукотрпан посао, предстоји и у домену сређивања домаће привреде. Потребно је, дакле, изградити систем, законе и институције по узору на европске и окончати започето реструктурирање домаће привреде како би постала комплементарна са оном у ЕУ. Другачије речено, требало би се веома озбиљно припремати за време кад наше тржиште мора постати потпуно отворено и либерализовано како на спољном, тако и на унутрашњем плану. Ако би се то урадило одједном, то би практично значило затварање читавог низа привредних грана. Стога је неопходно добити и одређени прелазни период који би био различит у зависности од тога о којој се производњи ради, колико је осетљива на промене и какве су јој шансе да заиста постане конкурентна са оном у Европи. Очигледно да српска привреда није у позицији да може одмах ући у састав Уније без негативних последица по њу саму, нити је у позицији да максимално користи све погодности положаја у којем би се институционално и функционално нашла. Без адекватне фазе адаптације објективно није у стању да прати интеграциони процес.

Оправдано се, такође, поставља питање да ли нас дешавања у привредним токовима приближавају том циљу, или се та дистанца повећава. Бројни статистички и други показатељи упућују да се јаз између прокламација и реалности повећава. Интензитет привредне активности, структура привреде, ниво и динамика спољнотрговинских токова, унутрашње неравнотеже (буџетска и екстерна) не квалификују нас за равноправног партнера у европским интеграционим процесима. Стога модел којим би се обезбедило да се привреда Србије успешно укључи у интеграциони процес подразумева валидну компаративну анализу трошкова и користи по том основу. Веома битан елемент у истраживањима која су примењена при оцени економских ефеката интеграције јесте поседовање одговарајућег макроекономског модела и релативно употребљивих статистичких података, односно коришћена методологија. Њен правилан избор скоро увек је пружао најреалнију слику односа трошкова и користи проширења ЕУ.

Веома је тешко бројчано изразити ефекте приступања, али је већина студија заступала тезу да ће, дугорочно посматрано, ново-придружене чланице имати огромне погодности. Када је пре 27 година Шпанија примљена у Европску унију, имала је доходак по глави становника од 4.000 евра, инфлацију од осам одсто, а стопу незапослености 21 одсто, што говори о томе да је то била земља са озбиљним економским проблемима у односу на остале чланице ЕУ. Дакле, стање веома слично оном које карактерише српску привреду. Шпанија је до почетка кризе 2008. године била десета економска сила света, са 30.000 евра по глави, инфлација није прелазила два до три одсто, незапослених је било испод седам одсто и има 6.300 километара аутопута (1986. године је имала 773 километара), 2.000 километара брзих пруга, 40 аеродрома и сваке године је посетио око шездесет милиона туриста (Group of Experts, 2000).

Ефекти трошкова су делом једнократни, а делом такви да ће деловати све време после уласка у Унију (Baldwin, Francois & Portes, 1997, стр. 125–176). Настанак неких трошкова се економски може сматрати повољним (рецимо, смањивање субвенција или затварање неконкурентних фирми), али је у социјално-политичком смислу несумњив краткорочни трошак. Тела Уније и владе појединих нових чланица су, према оцени неких аутора, прећуткивали трошкове, а глорификовали само погодности. На тај начин је створан утисак да ће нове чланице од уласка имати само користи, што је наравно немогуће. У ЕУ-15 је, на пример, све време припремања и извођења проширења строго доминирало гледиште да је у светлу користи и трошкова проширење корисно за ЕУ-15. Аутори који су то доказивали углавном су користили веома компликоване моделе, који не морају бити веродостојни (јер је реалност непредвидива и сложена). То што је проширење евентуално било корисно за ЕУ-15 не значи да је оно штетно за 10, односно 13 нових земаља. Модели су, према појединим ауторима, често обична „димна завеса” која омогућава да се доказује оно шта се жели. Стварни ефекти проширења се могу антиципирати, али тешко да је могућа њихова прецизна квантификација. То није ништа чудно, јер код тако сложених процеса рачунице су сувише сложене да би се могле тачно извести.

У циљу израде што квалитетније студије компаративне анализе трошкова и користи приступања Србије ЕУ, од велике користи може бити искуство „старих”, али и новопридружених земаља у погледу учињених трошкова и процењене добити. Само на тај начин би била могућа примена одговарајућег математичко-економетријског модела који би успешно презентовао праву оцену економских ефеката европске интеграције Србије. Али, други проблем који се јавља јесте са којом земљом правити поређење, јер није исто искуство свих „старих” и новопридружених чланица? Чини се да је за потребе на-

ше анализе најприхватљивије поредити се са земљама које су на сличном нивоу *per capita* дохотка, односно са новопридруженим чланицама сличне привредне развијености.

Поједини аутори сасвим оправдано истичу да у креирању садашњег и, нарочито, будућег положаја Србије постоји извештан маневарски простор. Та могућност даје сасвим реалну основу за унапређење властитог положаја. Наиме, подршка коју ЕУ пружа Србији је стварна и значајна и требало би је максимално искористити. Велика већина стандарда није круто дефинисана од стране ЕУ, и не одређује инструменте за постизање циљева. Мало је познато да многи документи ЕУ нас само упућују на решења и добру праксу, без икаквих ограничења да такве стандарде и циљеве достигнемо ефикасније, брже или јефтиније. Оно што је добро у тренутном кашњењу за Европом јесте чињеница да су нам на располагању разноврсна решења придруживања најуспешнијих транзиционих земаља, сада већ чланица ЕУ. Није уопште нереална идеја да се на слабостима европске привреде изгради властита конкурентска предност. Таквих слабости има доста, о чему постоји свест у ЕУ, и настоји се да оне буду превазиђене.

На крају, зашто би нам европски стандарди били плафон квалитета, када су многи од њих под директном контролом мултинационалних компанија. Могућности које пружа излаз у свет су далеко веће од ограничења која нам поставља ЕУ. Међутим, то никако не значи да би требало запоставити процес приступања ЕУ и окренути се другим регионалним тржиштима. Стиче се утисак да је најбоље решење тежити ка коначном уласку у ЕУ, с обзиром на масу предности које он доноси, али без нужног одрицања сарадње са осталим земљама, које, такође, могу донети низ економских и некономских бенефита. Ушли у ЕУ или не, чињеница да постоји „неко” коме тежимо, чињеница да имамо постављени циљ, сама по себи доноси огроман позитивни ефекат. Иако ће у случају Србије улазак у ЕУ бити чисто политичка одлука, сви учињени помаци на економском плану до тог тренутка имаће вишеструку вредност и економску оправданост.

Није, дакле, спорно да је придруживање ЕУ наш стратешки циљ и да нам предстоји сопствено велико поспремање које има и своју цену (Марковић, 2009). Наиме, у процесу либерализације царинских и других тарифа, елиминисања директне државне помоћи и побољшања конкурентности домаћих фирми, неминовни су и одређени трошкови па и губици који се на неки начин морају компензирати. И при свему томе, нема никакве дилеме да су, гледано на дужи рок, предности од интеграције у ЕУ неупоредиво веће.

Не постоји ништа у свету економије, науке, културе, медицине или спорта, што у већини земаља ЕУ нема адекватан одговор и примену. Исто важи и данас за неке земље које чекају на слично решење

својих брига и проблема, као што се то догодило у Ирској, Италији, Шпанији, Чешкој или Мађарској. Али, у том чекању не би требало заборавити да се историја никада не понавља у истој форми. Прихвати да Брисел заузме читав хоризонт када се гледа у будућност, велики је ризик, јер сам Брисел је много пута примењивао крилатицу да су сви једнаки али су неки једнакији од других. Његова „правила за дружење“, такође. Могућности оптимизације очекиваних ефеката интеграције Србије са ЕУ реално постоје, нарочито што су они предвидиви и у највећој мери већ виђени у другим новопридруженим чланицама. Због тога би као прихватљиви циљ приступања ЕУ било достизање што вишег нивоа развијености и усклађености привредне структуре и стандарда са европским и светским, док би пријем у ЕУ био логична последица.

Свака земља кандидат пратећи своје економске интересе приступа процесу приступања ЕУ. Економски интереси се јављају као неопходан, али не и довољан мотив за приступање. То практично значи да су економске перформансе у сенци испуњења политичких услова. Уосталом, историја Европске уније говори да су одлуке о чланству биле далеко чешће политичке природе, чак и у ситуацијама када економски услови нису били испуњени. Најопаснији приступ овом процесу је да се у ЕУ уђе са недовољно припремљеном привредом. То би значило девастирање ионако економски недовољно припремљене привреде за оштру конкуренцију на тржишту ЕУ. Без обзира колико се пут ка ЕУ чинио неизвесним и тешким, највећи број аутора је сагласан у једном. А то је да ће сам процес приступања Србије ЕУ донети онолико користи колико га сама Србија учини корисним.

ЛИТЕРАТУРА

- Baldwin, R., Francois, J., & Portes, R. (1997). The costs and benefits of eastern enlargement: the impact on the EU and central Europe. *Economic Policy*, 12(24), 125–176.
- Group of Experts. (2000). *Preparing for EU Enlargement: Devolution in the First Wave Candidate Countries*. Brussels: European Communities.
- Драговић, Б. (1995). *Уговори о придруживању Европској унији*. Београд: Институт за европске студије.
- European Council – PRES/03/163, 21/06/2003, EU-Western Balkans Summit Thessaloniki, 21 June 2003 Declaration.
- IMF. (2013). *World Economic Outlook (WEO)*. Washington: Transitions and Tensions.
- Лопандић, Д. (2003). *Оснивачки уговори Европске уније*. Београд: Канцеларија за придруживање СЦГ ЕУ.
- Марковић, И. (2009). *Европска унија – за и против*. Ниш: Економски факултет.
- Patrick M. C. (2002). *Before and Beyond EMU*. London: Routledge.
- Curzon, V., Landau, A., & Whitman, R. (1999). *The Enlargement of the European Union: Issues and Strategies*. London: Routledge.

**SERBIA'S EU ACCESSION – SURVIVAL OR
FAILURE STRATEGY****Summary**

Accession to the European Union is not time-limited because it is primarily understood as a process, not a one-time act. Therefore, the original idea that social changes evolve and take time to transition into quality has not been abandoned because the first and main objective is to preserve the accomplished results of integration, which is a *conditio sine qua non* for its further development. Consequently, ten Eastern European countries became full EU members only fifteen years after the fall of the Berlin Wall. Each candidate country enters the EU accession process while pursuing its economic interests. Economic interests arise as a necessary but insufficient incentive for joining. This means that economic performance is trumped by the fulfillment of political criteria. After all, history tells us that decisions on EU membership were far more often politically oriented, even in instances when the economic conditions had not been met. The most dangerous approach to this process is to join the EU with an insufficiently prepared economy. That would constitute economic devastation of an economy already insufficiently prepared for strong competition in the EU market.